

Русакова Анастасія, Ковальов Анатолій
**АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

В статті розкрито поняття інновації як ключового фактору розвитку економіки. Розглянуто особливості ринку інновації на відміну від традиційних способів ведення конкуренції. Проаналізовано стан та динаміка інноваційного розвитку України. Комплексно досліджено упровадження та освоєння інновацій на промислових підприємствах України. Виявлено основні причини гальмування розвитку інноваційного підприємництва в Україні. Наведено структуру джерел фінансування інноваційної діяльності українських підприємств. Запропоновано проведення низки заходів для активізації інноваційних процесів в Україні на рівні держави та окремих підприємств.

Ключові слова: інновація, ринок інновацій, інноваційний процес, інноваційна активність, конкурентоспроможність, промислове підприємство.

Русакова Анастасія, Ковалев Анатолій
**АКТИВИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ
ПРЕДПРИЯТИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ**

В статье раскрыто понятие инновации как ключевого фактора развития экономики. Рассмотрены особенности рынка инновации в отличие от традиционных способов ведения конкуренции. Проанализировано состояние и динамика инновационного развития Украины. Комплексно исследовано внедрение и освоение инноваций на промышленных предприятиях Украины. Выявлены основные причины торможения развития инновационного предпринимательства в Украине. Приведена структура источников финансирования инновационной деятельности украинских предприятий. Предложено проведение ряда мероприятий для активизации инновационных процессов в Украине на уровне государства и отдельных предприятий.

Ключевые слова: инновация, рынок инноваций,

инновационный процесс, инновационная активность, конкурентоспособность, промышленное предприятие.

Rusakova Anastasia, Kovalev Anatoly

ACTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITY OF ENTERPRISES ON THE MODERN STAGE

In the article the concept of innovation is exposed as a key factor of development of economy. The features of market of innovation are considered unlike the traditional methods of conduct of competition. The state and dynamics of innovative development of Ukraine is analysed. Introduction and mastering of innovations is complex investigational on the industrial enterprises of Ukraine. Principal reasons of braking of development of innovative enterprise are exposed in Ukraine.

The structure of sourcings innovative activity of the Ukrainian enterprises is resulted. The leadthrough of row of measures is offered for activation of innovative processes in Ukraine at the level of the state and separate enterprises.

Keywords: innovation, market of innovations, innovative process, innovative activity, competitiveness, industrial enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інновації є рушійною силою розвитку суспільного виробництва і лежать в основі науково-технічного прогресу, який, в свою чергу, являє собою безперервний нерівномірний процес виникнення і втілення в життя нових наукових і технічних ідей, що тягнуть за собою якісно нові зміни в суспільстві. З кожним роком активність впровадження інноваційних розробок українських підприємств знижується. Тому основною задачею є визначення основних причин зниження інноваційної активності та розроблення низки заходів щодо покращення інноваційної діяльності підприємств України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інноваційної складової економічного розвитку не є новим в економічній теорії. Розкриттю змісту категорій «інновації», «підприємництво», їх зв'язку, співвідношення з інноваційним попитом присвячені роботи Шумпетера Й., Кондратьєва Н., Шмуклера Й., Демсеца Г., Алчіана А., Ланкастера К. та інших.

Проблемам і шляхам підвищення конкурентоспроможності та

проведення модернізації економіки України, її галузей та окремих підприємств присвятили свої роботи: Геєць В., Ілляшенко С., Квасюк Б., Раєвнєва О., Семиноженко В., Палиця С., Федулова Л., Федоренко В. та інші. Разом з тим, ці роботи присвячені стратегічним напрямкам інноваційного розвитку підприємств, галузей та національної економіки загалом, тоді як на тактичному та оперативному рівні управління підприємством практично відсутні теоретичні, методичні та практичні розробки щодо посилення інноваційної активності, як основного засобу забезпечення конкурентності вітчизняних виробників.

Інновації є предметом особливої уваги в працях сучасних українських вчених-економістів. Проблеми впровадження моделі інноваційного розвитку суспільства стали предметом досліджень Амоша А., Безчасний Л., Геєця В., Лібанової Е., Патона Б., Чухно А. та багатьох інших українських вчених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання сучасного стану та розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств промисловості є предметом дослідження багатьох провідних вітчизняних науковців. Аналіз останніх наукових публікацій показав, що окремі важливі аспекти досліджуваної проблематики залишаються недостатньо розглянутими та потребують подальшого вивчення: галузеві особливості здійснення інноваційної діяльності, використання джерел та обсягів її фінансування, розподілу інноваційних витрат тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є аналіз стану та тенденції інноваційної активності підприємств України, визначити основні проблеми інноваційного розвитку і розробити низку заходів щодо покращення інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах одним із ключових факторів розвитку економіки виступають інновації. Під інновацією слід розуміти кінцевий результат діяльності по створенню і використанню нововведень, втілених у вигляді вдосконалених або нових товарів (виробів чи послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, що сприяють розвитку і підвищенню ефективності функціонування підприємств, які їх використовують [1:18].

Попит на інноваційний продукт, як правило, пред'являють найбільш забезпечені групи населення, чий матеріальний достаток

вище середнього, а потреба в традиційних благах в основному задоволена. Попит з боку вищих верств суспільства забезпечує нововведенню високу рентабельність і, відповідно, велику привабливість для інвестицій в розвиток, потенціал для зростання капіталізації та залучення позикових коштів. З цього слідує, що основою успіху підприємства-інноватора є його спроможність виявити реально існуючі чи потенційні потреби і запити споживачів щодо інновацій, або ж спробувати сформулювати їх та задовольнити більш ефективним способом ніж конкуренти [2:131].

Ринок інновацій має специфічний характер конкурентної боротьби. На відміну від традиційних способів ведення конкуренції – за рахунок збільшення ціни внаслідок диверсифікації або скорочення витрат - інноваційні стратегії відкривають новий шлях до успіху. Основна увага приділяється запитам споживачів, ключовим критеріям їх вибору та оцінки продукту. Конкуренція виробників інновацій заміщується конкуренцією споживачів – підприємств, які їх впроваджують, з метою реалізувати інновації першими. Замість центрів прибутку на ринку інновацій провідну роль грають центри компетенції [3].

Незважаючи на це, центральну роль в інноваційному процесі займає все ж таки підприємство. Адже воно є джерелом ініціативи інноваційної діяльності, пред'являє попит на інновації, здійснює їх реалізацію, встановлює взаємозв'язки із споживачами для вивчення їх потреб та з науковими організаціями, які продукують нові знання [4].

Більш того, аналіз стану та динаміки інноваційного розвитку України переконує, що із кожним роком скорочується кількість інноваційно активних підприємств, а це досить негативно впливає не тільки на конкурентоспроможність виробленої продукції, а й на інноваційні позиції держави у світі.

Понад 80 % вітчизняних промислових підприємств взагалі не займаються інноваційною діяльністю. У 2013р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1715 підприємств, або 16,8% промислових підприємств (у 2012р. – 1758 підприємств, або 17,4%). Хоча обсяг реалізованої інноваційної продукції зменшився на 0,74 % і склав у 2013 році 35 891,6 млн. грн. у порівнянні з 2012 роком, що

складає 3,3 % реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, що є найнижчим показником за 2001-2012 рр. Реалізацію продукції за межі України здійснювали 344 підприємства, обсяг якої склав 44,7% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, у тому числі в країни СНД – 25,3%. [5].

Також слід зазначити, що на технологічні інновації підприємства витратили 9,6 млрд. грн. (11,5 млрд. грн. у 2012 р.). Частка коштів на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення скоротилася до 58%, проте на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки зросла до 17,1% (відповідно 13,7% і 3,4%); як і в попередні роки досить незначна частка коштів (0,9%) витрачається на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) [5].

Зниження ключових показників інноваційної активності вітчизняних підприємств є свідченням того, що їх продукція переважно є не інноваційною і, відповідно, неконкурентоспроможною, особливо на світовому ринку. Згідно зі статистичними даними, в загальному обсязі реалізованої промислової продукції тільки 9,8 % мають ознаки інноваційної, тоді як в Європейському Союзі цей показник перевищує 75 % [3].

Для порівняння відмітимо, що серед країн ЄС мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія – 26% та Греція – 29%, тобто більш ніж у 1,5 рази вищі, ніж в Україні. А у порівнянні з країнами – лідерами у цій галузі, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%) та Ірландія (74%), розрив становить у 3-4 рази [5].

Рівень упровадження інновацій та освоєння інноваційних продуктів на промислових підприємствах Україна відображено на рис.1. Варто підкреслити, що підприємства спрямовують кошти переважно на освоєння виробництва нових видів продукції, а впровадження нових технологій не характеризується високим попитом, особливо в останні роки [6, с.167].

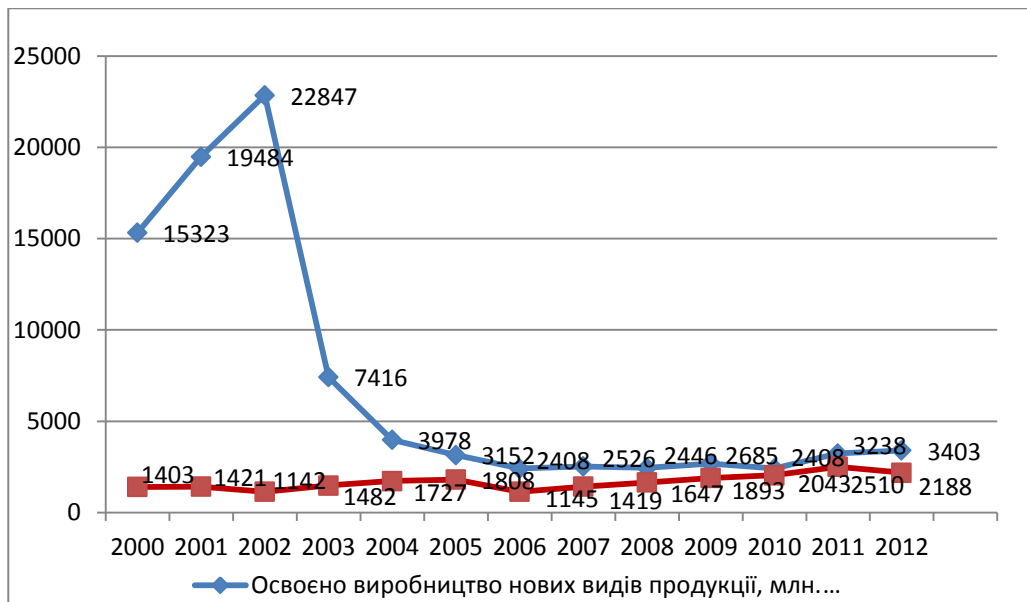

Рис.1. Упровадження та освоєння інновацій на промислових підприємствах України

Різде падіння інноваційної активності зумовлено не тільки поглибленням економічної кризи, а й недосконалістю нормативно-законодавчої бази щодо охорони інтелектуальної власності та несприятливими соціально-економічними умовами перехідної економіки [7].

Основними причинами гальмування розвитку інноваційного підприємництва в Україні є: скорочення платоспроможного попиту на науково-технологічну продукцію, недостатність фінансових ресурсів, низька порівняльна прибутковість інноваційних підприємств, недосконалість українського законодавства з питань розвитку інноваційного підприємництва, відсутність інфраструктурних інститутів інноваційного підприємництва, недосконалість системи підготовки кадрів для інноваційного бізнесу. Це пояснюється тим, що економічний розвиток продовжує здійснюватись за інерційним сценарієм відповідно до екстенсивної моделі [7].

Розглянемо основні джерела фінансування інноваційної діяльності українських підприємств: власні кошти підприємств – 72,9% загального обсягу витрат (проти 63,9% у 2012р.), фінансова підтримка держави – 1,9% (2,2%), кошти вітчизняних та іноземних інвесторів – 1,3% і 13,1% відповідно (1,3% і 8,7%); частка кредитів значно скоротилася і склала 6,6% (21,0%) [5].

Отже основним джерелом розвитку та впровадження інновацій для українських підприємств залишаються власні кошти, оскільки взяти довгострокові й дешеві кредити непросто і практично

неможливо. Але цих коштів, як правило, бракує, від чого погіршується якість інноваційного процесу [7].

З огляду на те, що інноваційна ідея з самого початку спрямована на комерційний результат, а доведення її до робочої стадії вимагає значних вкладень капіталу і пов'язане зі значними ризиками, має використовуватись широкий набір прямих і непрямих методів державної підтримки інноваційної активності підприємств і бізнесу відповідно до світової практики [7].

Вітчизняні підприємства промисловості більше орієнтовані на здійснення технологічних інновацій. (табл.1). Впровадженням інновацій у 2013 р. займались 1312 підприємств (77% загальної кількості інноваційно активних). Впроваджували інноваційні види продукції 683 підприємства, кількість таких видів становила 3138 найменувань, з них 809 – машини, устаткування, апарати, прилади. Нові технологічні процеси у звітному періоді запровадили 557 підприємств; кількість процесів склала 1576, у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих – 502 [5].

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Впроваджено	2012 р.	2013 р.
Інноваційних видів продукції, найменувань	3 403	3 138
- з них машин, устаткування, приладів, апаратів тощо	942	809
- нових технологічних процесів	2 188	1 576
- з них маловідходних, ресурсозберігаючих	554	502
Придбано нових технологій	739	651
Реалізовано інноваційної продукції, млрд. грн.	36,2	35,9

У 2012 р. найбільша питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової була в таких галузях: виробництво коксу, продуктів нафтопереробки (15,3%) та машинобудування (10,0%). Динаміка частки реалізованої інноваційної продукції, починаючи з 2008 р., має спадний характер, що можна пояснити зниженням споживчого попиту на продукцію промислового призначення як в період фінансово-економічної кризи, так і в посткризовий період.

Найбільшу кількість нових видів продукції у 2012 році освоєно на підприємствах Київської (4895 одиниць), Львівської (2277 одиниць), Харківської областей (1437 одиниць). Більш інтенсивно інновації фінансувались у Донецькій – 524,4 млн. грн. (26,6% від загального обсягу фінансування в Україні), Харківській – 224,0 млн. грн. (11,4%), Дніпропетровській областях – 194,9 млн. грн. (9,9%) [8, с.75].

Майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку. Обсяг такої продукції склав 12,4 млрд. грн., більш ніж половину якої (53,0%) 102 підприємства поставили на експорт. Слід зазначити, що більшість підприємств у звітному періоді (86,0%) реалізовували продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Її обсяг склав 23,5 млрд. грн., 40,4% якої 271 підприємство реалізувало за межі України [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Незважаючи на проголошення інноваційної спрямованості розвитку економіки України, процес інноватизації розвивається вкрай повільно, що негативно позначається на всьому економічному розвитку країни. Це в першу чергу пов'язано з низькою інноваційною активністю вітчизняних підприємств та недостатнім рівнем попиту на інноваційну продукцію. Недостатність фінансових коштів, відсутність державної підтримки в галузі розвитку та впровадження інновацій, брак наукових кадрів і кваліфікованих фахівців є головними перешкодами до розвитку інноваційної діяльності підприємств.

Активізація інноваційних процесів в Україні на рівні держави та окремих підприємств вимагає низки заходів, серед яких:

- розвиток інфраструктури інноваційної діяльності та забезпечення ефективної підтримки інноваційного підприємництва. Для цього слід запровадити комерціалізацію результатів наукових досліджень через держзамовлення інноваційних технологій та сприяти розвитку інноваційної та інвестиційної інфраструктури (фондових, товарних та універсальних бірж, депозитаріїв, інститутів спільного інвестування, інноваційних і інвестиційних фондів, технопарків, страхових компаній, науково-консультаційних центрів);

- задля покращення ефективності фінансованих державою програм у сфері досліджень, розробок та інновацій, необхідно провести огляд процесу формування державного бюджету. Один із

заходів – перспективне багаторічне планування відрахувань з бюджету на різні програми та заходи.

- впровадження системи економічних стимулів модернізації на основі технологічних інновацій. Підвищення інноваційної активності підприємств вимагає привабливих умов інноваційного інвестування, а саме: розвитку правових основ інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств, формування ефективного правового механізму гарантій захисту інвестицій, сприяння розвитку банківської системи України, застосування сучасних банківських технологій та інструментів для забезпечення якості банківських послуг та спрямування банківського капіталу до інноваційного інвестування, реформа податкової системи та поетапне зниження податкового навантаження, державна фінансова підтримка інноваційних проектів;

- запровадити на певний період часу пільгове оподаткування доходів новостворених підприємств (так званих “start-up”), у разі: реалізації високотехнологічної продукції; експорту високотехнологічної продукції; придбання нових технологій; отримання доходів в результаті застосування винаходів.

В подальшому запропоновані заходи будуть детальніше розглянуті та досліджені в розрізі регіональної інституалізації на прикладі підприємств Одеського регіону.

Література

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навчальний посібник / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – С. 278.

2. Волков О.І., Денисенко М.П., Гречан А.П. та ін. Економіка та організація інноваційної діяльності: Підручник (третє видання). – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 662.

3. Петрова І. Л. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України [Електронний ресурс] / І. Л. Петрова // Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2221>

4. Шовкалюк В.С. Інноваційний розвиток України: особливості 2012 року [Електронний ресурс] / В.С. Шовкалюк // Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/publications/books/series/9789660247048/Documents/2013_7/Nauka_Ukr_V7_4.pdf

5. Офіційний сайт Держкомстату України
<http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Стойко І., Мельник Л. Український ринок інновацій та його перспективи у стратегії «Європа 2020» [Електронний ресурс] / І. Стойко, Л. Мельник. // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – № 1. Режим доступу:
<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12siiuse.pdf>

7. Косенчук С. Л. Сучасний стан та умови активізації інноваційної активності промислових підприємств в Україні [Електронний ресурс] / С.Л. Косенчук // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Режим доступу:
<http://www.stationline.org.ua/ekonom/57/7669-suchasnij-stand-ta-umovi-aktivizacii-innovacijnoi-aktivnosti-promislovih-pidpriyemstv-v-ukraini.html>

8. Мірошніченко О. Інноваційна активність промислових підприємств України: стан і тенденції [Електронний ресурс] / О. Мірошніченко // Економіка. – 2013. – № 10. Режим доступу:
<http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/articles/2013/151/020.pdf>

1. Ilyashenko S.M. Upravlinnya innovacijny`m rozvy`tkom: problemy`, koncepciyi, metody`: Navchal`ny`j posibny`k / S.M. Ilyashenko. – Sumy`: VTD «Universy`tets`ka kny`ga», 2003. – S. 18-19.

2. Volkov O.I., Deny`senko M.P., Grechan A.P. ta in. Ekonomika ta organizaciya innovacijnoyi diyal`nosti: Pidruchny`k (tretye vy`dannya). – K.: Centr uchbovoyi literatury`, 2007. – S. 131-132.

3. Petrova I. L. Stanovlennya ry`nku innovacij v konteksti ekonomichnoyi bezpeky` Ukrayiny` [Elektronny`j resurs] / I. L. Petrova // Efekty`vna ekonomika. – 2013. – № 8. – Rezhy`m dostupu:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2221>

4. Shovkalyuk V.S. Innovacijny`j rozvy`tok Ukrayiny`: osobly`vosti 2012 roku [Elektronny`j resurs] / V.S. Shovkalyuk // Rezhy`m dostupu:
http://www.nas.gov.ua/publications/books/series/9789660247048/Documents/2013_7/Nauka_Ukr_V7_4.pdf

5. Офіційний сайт Держкомстату України
<http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Stojko I., Mel`ny`k L. Ukrayins`ky`j ry`nok innovacij ta jogo

perspektyvy u strategiyi «Yevropa 2020» [Elektronnyj resurs] / I. Stojko, L. Melnyk. // Socialno-ekonomichni problemy i derzhava. – 2012. – № 1. Rezhy'm dostupu:

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12siiuse.pdf>

7. Kosenchuk S. L. Suchasnyj stan ta umovy aktyvizaciyi innovacijnoyi aktyvnosti promyslovyx pidpryemstv v Ukrayini [Elektronnyj resurs] / S.L. Kosenchuk // Visnyk Dnipropetrovs'koyi derzhavnoyi finansovoyi akademiyi. Rezhy'm dostupu: <http://www.stationline.org.ua/ekonom/57/7669-suchasnij-stan-ta-umovi-aktivizaciyi-innovacijnoyi-aktivnosti-promislovix-pidpryemstv-v-ukrayini.html>

8. Mirosnychenko O. Innovacijna aktyvnist' promyslovyx pidpryemstv Ukrayiny: stan i tendenciyi [Elektronnyj resurs] / O. Mirosnychenko // Ekonomika. – 2013. – № 10. Rezhy'm dostupu: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/articles/2013/151/020.pdf>

Рецензент: Балджи М.Д. д.е.н., професор, зав. каф. економіки та управління національним господарством Одеського національного економічного університету

18.05.2015

УДК 364 -3:061.1 +658.114/.115

Свинчук Анастасія

НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ

Соціальні підприємства, хоча вони й бізнес-організації та повинні бути самокупними, потребують підтримки і як з боку держави та суспільства, так і з боку бізнесу, особливо на етапі свого створення та становлення. Саме тому важливим є питанням розробки механізмів взаємодії бізнес-організацій та соціальних підприємств з метою активізації діяльності останніх як дієвого інструмента подолання соціальних проблем. Виходячи з вище зазначеного, у статті була запропонована модель взаємодії бізнес-організацій та соціальних підприємств, яка включає в себе ступінь (високий, середній, низький) та напрямки (реалізація КСВ, підтримка соціальних підприємств,